

Катарина Милошевић
Филозофски факултет, Ниш

Др Миша Стојадиновић
Институт за политичке студије, Београд

НАЦИОНАЛНА БЕЗБЕДНОСТ КАО ФАКТОР СТАБИЛНОСТИ ПОЛИТИЧКОГ СИСТЕМА ДРЖАВА *

Сажетак

У раду се разматра проблем дефинисања појма националне безбедности, политике националне безбедности базиране на демократским начелима државе и политичког система као основног фактора стабилности државе и унутар ње, и националне безбедности заједнице. Прво се расправља о појму безбедности уопште и изводи дефиниција безбедности у ужем и ширем смислу речи. Затим се даје преглед значајнијих дефиниција националне безбедности српских аутора као и најпознатијих дефиниција страних аутора. У раду аутори апострофирају да је политички систем био и остао, поред државе, суштински најбитнији елемент када се ради о националној безбедности.

Кључне речи: *национална безбедност, политички систем, стабилност, демократски поредак*

КОМПОНЕНТЕ И ЧИНИОЦИ НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Савремени безбедоносни изазови у 21. веку, јављају се у свим облицима друштвености, почевши од политике, преко култу-

---

* Овај текст је настао као део рада у оквиру пројеката бр. 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

ре, економије, енергетике, екологије, религије, све до информационо-технолошких достигнућа. Сами по себи, они намећу потребу укључивања што већег броја државних и друштвених организација у послове којима се осигурава национална безбедност. Полазећи од става да је држава била и остала важан чинилац у организовању безбедности и да је безбедност уставна институција, она мора да поседује одговарајући систем своје организованости и уређености. Стога, систем безбедности као целовита и јединствена делатност сваког конкретног друштва укључује низ чинилаца и њихових акција, како у миру, тако и у ванредним приликама и рату. Поменути чиниоци националне безбедности међусобно су повезани на основу јединствених начела политичког система и правног поретка једне земље.

Систем националне безбедности, у којем га ми данас познајемо, настао је развојем националних држава и капиталистичког начина производње. У то време дошло је до усложњавања државног апарата, као последице територијалног ширења држава, техничко-технолошког напретка, политичких промена, али и нових безбедносних ризика које је тај напредак донео са собом. Досадашњи теоријски ставови и становишта о безбедности државе и начину њеног угрожавања тежишно се класификују са аспекта могућности угрожавања њених виталних вредности од оружаних и неоружаних облика угрожавања, односно угрожавања агресијом. Под агресијом се сматра “употреба оружане силе једне државе против суверенитета, територијалне целокупности или политичке независности друге државе, односно ма на који други начин који није у сагласности са Повељом Уједињених нација како то проистиче из ове дефиниције“.¹⁾

Национална безбедност, на изванредан начин, свој настанак дугује Доктрини о неповредивости суверенитета, која датира још од 1555. године, којим је владар добио право да одлучује о религији своје земље, а ово право је, након тога, потврђено и модификовано Вестфалским миром, јер је њиме окончан тридесетогодишњи верски рат у Европи између католика и протестаната. Од Француске буржоаске револуције до средине 20. века, највећи број држава у свету је конституисан по моделу националних држава, а мали број оних које су представљале заједницу више народа-нација (нпр. СССР, СФРЈ и Чехословачка), распао се на мање националне државе. У том периоду, појам националне безбедности се првенствено односио на војску и њену функцију чувара суверенитета и интегритета државе.

1) Резолуција УН чл. 1. од 14. 12. 1974. године.

Појам националне безбедности први је употребио Волтер Липман (Walter Lippmann), амерички новинар који је у својој књизи *Америчка спољна политика* (1946) год написао да нација има сигурност када не мора жртвовати своје легитимне интересе како би избегла рат и када је способна очувати их ратом ако буде изазвана.²⁾ По традиционалном схватању термин “национални” у владиној политичкој реторици сматран је средством за убеђивање друштва да се придружи влади, како би она прикупила легитимност за потенцијално-контроверзну политику.

Питање дефинисања појма *национална безбедност* захтева одређење садржаја и обима појма безбедност, као средишта укупних друштвених напора усмерених на опстанак и развој државе. *Етимолошки* посматрано, израз безбедност потиче од латинске речи *securitas – atis*, што значи безбедност, одсуство опасности, извесност, самопоуздање, неустрашивост, заштићеност (*securus* лат. – сигуран, безбедан, поуздан, неустрашив, уверен, сталан, чврст, одан, истинит, итд.). Безбедност је, у концептуалном смислу, толико спорна да није (ни приближно) могуће пронаћи споразум око њеног значења.³⁾ Основне препреке настале у дефинисању појма безбедност, потичу од вредносних ставова, од физичке и имовинске сигурности, политичког опредељења и независности, мира, тачније од свих оних вредности које је потребно заштитити али и од самог субјекта који је предмет заштите (грађанин, држава, међународна заједница, социјална сигурност или економски систем...). Ратови који су се водили у 20. веку и чији се наставак дешава и сада, у 21. веку, отворили су нова питања и нове дилеме, не само око дефинисања датог појма, већ и око његове употребне димензије, „...јер је нестанак опасности од Совјетског Савеза (и самог Совјетског Савеза), безбедносне студије у Европи и САД померио с бриге за опстанак државе (тзв. „тврда безбедност“) на бригу за економско благостање и просперитет (тзв. „мека безбедност“).“⁴⁾ Зоран Драгишић у чланку *Систем националне безбедности – покушај дефинисања појма* појаснио је предходно наведени исказ: „Актуелизацији „меког“ приступа безбедности посебно су допринеле асиметричне претње безбедности као што су тероризам и организовани криминал, односно процес „секуритизације“ социјалне нестабилности, економских проблема, проблема у вези с миграцијама, угрожавањем животне средине,

2) Волтер Липман, *Америчка спољна политика*, Београд, 1946, стр. 25.

3) David Baldwin: “The Concept of Security”, *Review of International Studies*, Vol 23, No 1 1997, pp. 3–26.

4) Richard Cohen and Michael Mihalka: *Cooperative Security: New Horizons for International Order*, George C. Marshall Center, 2005.

епидемијама заразних болести и другим појавама и процесима који у традиционалном концепту „тврде“ безбедности нису препознавани као безбедносни процеси и појаве. На трагу тих тенденција развили су се нови безбедносни концепти, од којих је концепт људске безбедности настао 1994. године у оквиру Уједињених нација (касније га је подржао већи број држава, поред којих су Јапан и Канада заузели посебно истакнута места), добио највећи број присталица⁵⁾

Као прилог тумачењу појма безбедности, наводимо дефиницију из студије УН из 1986. године: „Безбедност је стање у коме државе сматрају да нема опасности од војног напада, политичког притиска или економске присиле, тако да могу слободно да се развијају и напредују“⁶⁾ Тумачећи ову дефиницију Р. Гађиновић је својевремено написао: „Дакле, безбедност националних држава могла би да буде остварена ако државе сматрају да нису изложене опасностима оружаних напада, ни било каквом мешању у њихове унутрашње послове, субверзивним или дестабилизирајућим утицајима са стране, било да су они политичке, економске или војне природе.“⁷⁾

Из наведених појашњења појма безбедност, евидентно је да различити приступи безбедности различито виде једино улогу институција државе и међународних организација поводом остваривања безбедности, док централна улога државе у постизању националне и међународне безбедности није доведена у питање. Судајући по наведеном, државне институције су и даље одговорне за безбедност државе и грађана, с тим што се „безбедносне“ активности значајно проширују и круг државних институција, које добијају одређене задатке у националној безбедности, постаје већи.

Поред лакоће етимолошког одређења и не тако лаког употребног одређења и значења појма национална безбедност, на овом путу трагања за коренима истог, сусрећемо се са питањима: од чега зависи глобална и национална безбедност, шта је твори и који су њени чиниоци?

У раду полазимо од става да је национална безбедност скуп економских, политичких, социјалних, демографских, еколошких, културних и војних обележја државе, региона и

5) Опширније на: http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbrana-stari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2009-3/10%20Sistem%20nacionalne%20bezbednosti%20-%20pokusaj%20definisanja%20pojma.pdf

6) Conception de la sécurité, Série d'études 14, Publication des Nations Unies, 1986, A/40/533.

7) Радослав Гађиновић, „Класификација безбедности, у НБП – Београд“, *Криминалистичко-полицијска академија*, Београд, бр. 2/2007, стр. 4

светске заједнице, као и цивилизацијско и безбедносно наслеђе истих. На питање од чега зависи глобална и национална безбедност и шта она представља, а под претпоставком да она јесте наслеђена и мењајућа конфигурација моћи и силе, долазимо до закључка да она представља не само темељни већ и ситуациони склоп безбедносних изазова, ризика и претњи, чинећи на тај начин продукт различитих интереса, потреба и хтења саме државе. Све то из разлога што за једну државу јесте од кључног значаја да сазна шта, ко, када, како и колико утиче на глобалну и националну безбедност државе. Тражење одговора на дата питања лежи у мерењу њеног интензитета и утицаја на саму државу и њен политички систем, а све у циљу евентуалног предвиђања последица и утицаја.

Везано уз чиниоце глобалне и националне безбедности у раду, као најбитнији, третирамо актере који учествују у формирању националне безбедности државе. Под актерима националне безбедности овом приликом подразумевамо скуп разнородних актера који својим (не)чињењем утичу на глобалну и националну безбедност и који су најчешће политички и идеолошки креатори доминантног мишљења и практиковања безбедности. По различитим критеријумима, теоретичари који су се бавили овом проблематиком, разврстали су чиниоце националне безбедности на унутрашње и спољашње; локалне, регионалне и глобалне; државне и међународне; владине и невладине итд.

ПОЛИТИКА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Политика националне безбедности представља континуирани и систематски приступ сваке државе проблему безбедности унутар државе и грађанина у њој. Као таква, она укључује доношење одлука о безбедносном сектору, које, утичу на спољну и унутрашњу безбедност државе и друштва. Заснивајући се на одређеном приступу безбедности, држава поставља параметре за обезбеђивање националне безбедности као и творење стратегије одбране земље. Творена је и развијана у оквиру међународних и регионалних стандарда прописаних бројним документима Уједињених нација, Савета Европе или Европске уније, у које је укључена и држава. Није утемељена само на схватању потреба и приоритета националне безбедности, него на њу утичу и разни спољни чиниоци, као и притисци и обавезе. У сваком случају, национална безбедност др-

жаве мора и треба да одговара законским и правним стандардима, вредностима и начелима уграђеним у Устав и законодавство дате земље.

Током протекле деценије, политички догађаји на Балкану, који су укључивали распад Државне заједнице Србија и Црна Гора, „натерали“ су државу Србију да преиспита стање националне безбедности у држави. Том приликом, држава се суочила са потребом стварања *нове* политике националне безбедности Републике Србије, као потребног предуслова и оквира, који би довео до стабилности у региону и који би исти и одржао. При томе је морало да се води рачуна да стратегија унутрашње безбедности сама по себи буде прилагодљива потребама грађана али и изазовима савремености. У сваком случају, сам концепт унутрашње безбедности мора се сагледати као широк и сложен појам, који обухвата више сектора, да би се на тај начин дао одговор на идентификоване претње које имају утицај на животе, сигурност и благостање грађана и земље у којој живе.

Иако Србија изражава принцип привржености вредностима као што су заштита безбедности грађана; изградња поверења, унапређење безбедности и стабилности у региону и сарадња и партнерство са међународним безбедносним организацијама и институцијама демократских држава, она ипак за приоритет има задовољење потребе за очувањем интегритета и суверености, независности и територијалне целовитости Републике Србије (заступајући безбедносну политику виђену кроз *традиционално разумевање концепта безбедности*, које везује концепт безбедности првобитно за суверенитет и територијални интегритет). Истовремено, Србија инсистира и промовише приврженост евроатлантским интеграцијама што резултира бројним неслагањима у самим документима стратегије. Конкретно, у Стратегији националне безбедности РС,⁸⁾ као основа опредељења политике националне безбедности Републике Србије истиче се одлука о унапређивању односа са чланицама ЕУ, као и чланицама и партнерима НАТО. При томе се у елементима политике националне безбедности строго инсистира на очувању суверенитета и територијалног интегритета Републике Србије, што директно кочи наведени исказ. Ови пропусти у реформи питања од националног значаја доводе до ситуације у којој спољна политика Србије делује неозбиљно и недоследно. Стога, мишљења смо да би прво требало редефинисати или коначно дефинисати циљеве спољне политике Републике Србије. У су-

8) Стратегија националне безбедности Републике Србије, Београд, 2009, на http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/Strategija%20nacionalne%20bezbednosti%20Republike%20Srbije.pdf

протном, спољна и безбедносна политика Србије ће остати у стању стратешке дезоријентисаности, а сваки покушај даљих реформи ће бити немогућ или бесмислен.

С обзиром да се безбедносна и одбрамбена политика у Србији најчешће води као независна од осталих сфера политичког живота, то се одражава директно на успостављање и дефинисање безбедности као предуслова за развој, при чему се безбедносна политика нужно везује за концепт националног развоја - економске и социјалне политике. Често се, а и у поменутом документу се наводи да су основни циљеви и задаци политике одбране Републике Србије дефинисани кроз развој ефикасног система одбране, његово стабилно функционисање и стварање услова за његову интероперабилност са системима одбране држава укључених у НАТО програм Партнерство за мир. Тако је и могуће безбедносну политику тумачити стриктно унутар војних оквира, што доводи да су и приоритетне реформе усмерене у том правцу, а са друге стране нарушава концепт ширег схватања националне политике.

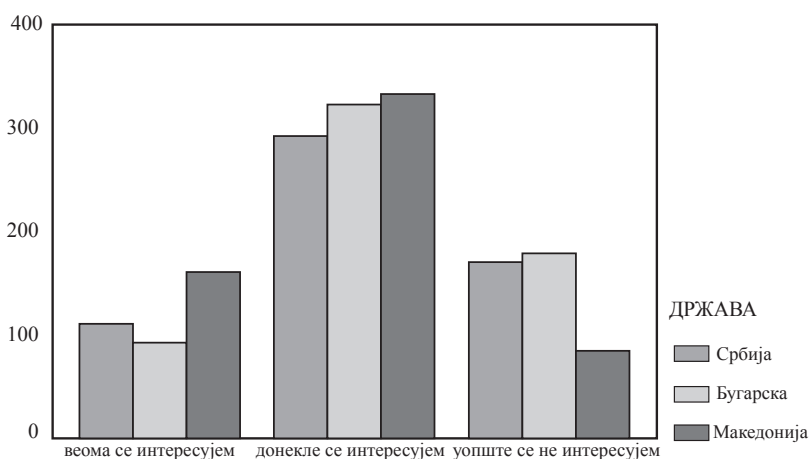
Стратегија одбране Републике Србије залаже се за изградњу и јачање демократске стратегије, и на њој се и базира. Међутим, процес креирања и спровођења реформи у самом документу није стриктно дефинисан, па самим тим нам остаје непознаница који механизми спадају под дефиницију демократске стратегије. Конкретно, осим декларације о залагању за изградњу механизма који би сектор безбедности уредили према демократских стандардима, у Стратегији националне безбедности и одбране Србије не постоји уредба која, на пример, одређује улогу цивилног друштва у формирању политике сектора безбедности. Самим тим Србија се суочава са изазовом недостатка укључености и активне партиципације цивилног дела друштва, што је по европским стандардима од пресудног значаја. У Србији још увек, налик тоталитарним друштвима са ограниченом и „контролисаном слободом“, упркос започетим демократским променама, грађани и даље живе у средини у којој је политичко поље у великој мери „затамњено“, јер тамо где се заиста доносе важне политичке одлуке они (грађани) немају приступ. Разумљиво је отуда што су потребе, жеље и спремност грађана да учествују у јавном, политичком животу - неизвесни. Реално, политички процес налази се изван и изнад њихових конкретних интереса, а власт им се обраћа само када је на то принуде. За претпоставити је да је то још један од разлога зашто грађани исказују мало поверења у политику друштва у коме живе и зашто све чешће узвраћају одбијањем да учествују у јавном политичком животу. Такође, низак ниво критичке политичке свести грађана Србије, про-

узроковао је њихову пасивност у процесима јавног презентовања интереса и потреба, као и учествовања у политичким расправама у циљу проналажења заједничке мере прихватљивости конкурентних интереса (који у датом историјском тренутку и под датим околностима могу и треба да представљају «општи интерес»).

Можда је најбоље представити поменуто преко следеће табеле:⁹⁾

Графикон бр. 1: Заинтересованост грађана за догађаје из политичког живота¹⁰⁾

Још је један разлог који би могао дати одговор на питање грађанске непартисипације. Наиме, појам социјеталне или људске безбедности у Стратегији националне безбедности РС, налази се тек на петом месту приоритета безбедности у држави. Стога се да закључити да људска безбедност, односно индивидуална безбедност грађана Републике Србије, јесте стављена у други план и да је потиснута приврженошћу концепту одбране уставног поретка, заштите суверенитета и територијалног интегритета, стварањем услова за страна и домаћа улагања, сарадњу са међународним финансијским институцијама, итд. Извесно је да уколико Србија не прихвати чињеницу да без усвајања европских принципа правде, слободе и безбедносне политике не може да се успостави ни успе-

9) Опширније у: Миша Стојадиновић, „Изазови политичких система на Балкану”, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2010.

10) Извор: Вјеслав Бутиган, „Трансформација политичких система на Балкану”, *Културни и етнички односи на Балкану – могућности регионалне и европске интеграције*, стр. 315-354, Филозофски факултет, Ниш, 2006, стр. 339.

шна међународна сарадња, па самим тим ни безбедност државе и грађана у њој. Зато је од суштинског значаја да Србија редефинише сопствену дефиницију самог концепта безбедности по демократским и европским стандардима.

ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ КАО ФАКТОР СТАБИЛНОСТИ И НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ ДРЖАВЕ

Мишљења смо да глобалну и националну безбедност чине и одређују различити облици и поља материјализације економских, политичких, социјалних, демографских, еколошких, културних и војних одредница глобалне и националне безбедности. Везано уз *политичке одреднице* (које појединачно у раду обрађујемо јер сматрамо да је национална безбедност посебице повезана са политиком државе и њеним политичким системом) наводимо да је политички систем, био и остао суштински најбитнији (поред државе) елемент када се ради о националној безбедности. Иако се за политички систем може рећи да представља предмет изучавања читаве историје људске мисли о друштву и политици, од самих њених почетака па све до данас, сам појам „политички систем” представља једну релативно нову творевину. Прво дело са овим називом написао је Дејвид Истон 1953. године назвавши га „Political System“ дефинишући политички систем као „мрежу интеракција издвојену из тоталитета социјалног понашања кроз које се вредности ауторитативно алоцирају у друштву“.¹¹⁾

Дефинишући политички систем, Радослав Ратковић каже да „под политичким системом подразумевамо повезани склоп институција и организација које су, на темељу датих класних односа конституисале владајуће друштвене снаге ради одлучивања о друштвеним пословима у различитим областима рада и живота и усмеравања друштвених токова у одређеном правцу“.¹²⁾

Имајући у виду ове и друге дефиниције можемо рећи да *политички систем*, као један од подсистема глобалног друштва, представља *организовану целину политичких делатности, односа,*

11) Вјекослав Бутиган, „Трансформација политичких система на Балкану”, *Културни и етнички односи на Балкану – могућности регионалне и европске интеграције*, стр. 315-354, Филозофски факултет, Ниш, 2006, стр. 355.

12) Исто, стр. 355.

институција и политичке културе. Из овакве дефиниције произилазе и основни елементи политичког система:¹³⁾

- *политички субјекти* (могу бити организовани и неорганизовани, индивидуални и групни, односно, у њих спадају: неорганизоване друштвене групе, политичке организације, државни органи, по јединици...);
- *политички односи* (односно политичка комуникација) представљају процес реципрочне размене *порука, идеја и хтења* између најширих елемената друштва, с циљем остваривања сопственог утицаја на вођење и развој политичке делатности;
- *политичке институције* (представљају облике организовања политичких субјеката око механизма за реализацију својих политичких циљева и контролу међусобних односа);
- *политичка култура*, као интегрални део културе, састоји се из мреже *вредности, ставова и оријентација* ка политичком систему и политичком понашању чланова једне организоване друштвене заједнице; она је историјска тековина једног народа и схвата се као фактор *најшире политичке подршке или противтеже* политичкој власти.

Иако је систем националне безбедности подсистем политичког система и правног поретка који је детерминисан основним начелима тих система – он утиче на унутрашње токове у друштву, пре свега на економске и политичке односе. Систем националне безбедности (посебно његови најважнији делови), може да кочи унутрашње процесе и да представља баријеру одређеним друштвеним тенденцијама, али и обрнуто, он може благотворно да делује као фактор друштвене повезаности и покретач одређених друштвених кретања, тим пре што пракса показује да се елементи система националне безбедности – војска, веома често употребљавају и ван својих законских и уставних овлашћења.¹⁴⁾

У раду смо више фокусирани на националну безбедност *per se* и на националну безбедност Србије и Балкана неголи на глобалну безбедност. Стога, када се ради о балканским земљама и изазовима који се намећу пред политичким системима на Балкану свакако треба напоменути да оне представљају место сусрета раз-

13) Жељко Иваниш, Мирослав Младеновић, Зоран Драгишић, *Политички систем*, Филип Вишњић Београд, 2006, стр. 28.

14) Зоран Драгишић, „Систем националне безбедности – покушај дефинисања појма“, *Војно дело*, бр. 1, Београд, 2009, стр. 162

личитих цивилизација, религија и култура и да заједно творе својеврсну зону *етничког коктела* (З. Бжежински) где се секу лукови различитих цивилизација. Наиме, простор Балкана је насељен становништвом које припада различитим етничким (Грци, Срби, Црногорци, Македонци, Бошњаци, Хрвати, Румуни, Мађари, Бугари, Албанци, Турци, Роми...) и конфесионалним групама (православци, католици, муслимани...). Све ово даје Балкану карактеристике мултинационалности, мултиконфесионалности и мултикултуралности, које у комбинацији са бурном прошлошћу балканских народа и интересима великих сила доводе до тога да се за Балкан оправдано може рећи да представља право *буре барута*. То доводи до тога да се политичким системима на Балкану намеће да морају водити рачуна о етничким мањинама и о томе како да оне равноправно буду укључене у све нивое друштва, као и о томе да између становништва различитих етничких и конфесионалних опредељења владају односи међусобног уважавања и толеранције.¹⁵⁾ Разноврсност балканских земаља најлакше је представити следећом табелом:

Табела бр. 1: Етничка структура балканских земаља¹⁶⁾

ДРЖАВЕ	Година	Становништво	Већински народ (у проценти)	Мањинско становништво (у проценти)
Албанија	2005.	3.563.112	95,0	5,0
БиХ	2000.	4.025.476	48,0	52,0
Бугарска	2005.	7.450.349	83,9	16,1
Грчка	2003.	10.668.354	98,0	2,0
Хрватска	2001.	4.495.904	89,6	10,4
Србија и Црна Гора	2002.	10.829.175	67,6	32,4
Македонија	2002.	2.045.262	64,2	35,8
Румунија	2002.	22.329.977	89,5	10,5
Словенија	2002.	2.011.070	83,1	16,9
Укупно	-	67.418.679	-	-

Оно што се мора узети у обзир јесте то да политичка култура представља незаобилазан и један од најбитнијих чинилаца сваког политичког система. Разматрајући је (политичку културу) можемо издвојити два фактора који у великој мери утичу на њен

15) Миша Стојадиновић, „Изазови политичких система на Балкану”, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2010.

16) Извор: Голубовић, Петар, Марковић-Крстић, Сузана, „Демографске и етничке структуре балканских друштава”, *Културни и етнички односи на Балкану – могућности регионалне и европске интеграције*, стр. 55-128, Филозофски факултет, Ниш, 2006, стр. 79.

настанак и развој, а то су политичка традиција и политичка социјализација.¹⁷⁾ За политичку културу Милан Матић каже да она представља и фактор најшире политичке подршке, али и противтежу политичкој власти, из које настаје „друштвено прихватљива” мера и начин остваривања те власти. Као једно од најпопуларнијих схватања политичке културе може се издвојити схватање да је политичка култура смисао за међусобну толеранцију у процесима политичких расправа.

Габријел Алмонд пише: „Политичка култура је мрежа индивидуалних оријентација и ставова припадника једне заједнице према политичком систему“. Алмонд сматра да је оријентација базична категорија која претходи заузимању ставова у којима он издваја когнитивне, афективне и вредносне димензије.¹⁸⁾

Роберт Лејн сматра да приликом спознаје политичке културе неког друштва или средине сазнајемо мишљења, вредновања и осећања људи о важним политичким питањима као што су на пример: питање слободе, једнакости, демократије, партиципације у власти, рата и мира, могућности рада и зараде...¹⁹⁾

Тамо где не постоји политичка култура, јавља се политичка некултура која представља једну од главних препрека остваривања демократије, са коју сматрамо да је основно начело и уточиште националне безбедности државе. У Србији је учестала и општеприхваћена „опасна“ навика која се одражава у начину на који мислимо: *постоји само за и против*. Они који нису за нас, тј. они који се не слажу са нама, са нашим ставовима и убеђењима су против нас. Мишљења смо да је ово тотално погрешан начин размишљања коме недостаје *оно између*. Друштвена ситуација је много сложенија од просте поделе на за и против, и док се то не схвати, увек ћемо имати спорове и сукобе. Макс Вебер истиче три кључне особине које би требало да имају политичари: *страст, одговорност и мера*. Без тога не може постојати права политичка култура која ће водити ка једном демократском режиму. Оно што се најчешће дешава је да у политичким односима преовладава страст док одговорност и мера изостају.²⁰⁾ То може довести до развоја политичког насиља чији су појавни облици: претња силом, принуда, притисак, психо-

17) О томе опширније видети: Милан Матић, Милан Подунавац, *Политички систем*, Институт за политичке студије, Београд, 1995, стр. 354-358.

18) Gabriel Almond, Sidney Verba, *The Civic Culture*. Boston, MA: Little, Brown and Company, 1965.

19) Robert Lane, *Political Life: Why People Get involved in Politics*, Free Press, 1959.

20) Радован Радоњић, *Демократија*, Центар за грађанско образовање, Подгорица, 2004, стр. 10.

физичко злостављање, политичко убиство, атентат, насилни протести, побуне, нереди, немири, тероризам, репресија, терор, устанак, грађански рат и рат агресија.²¹⁾ Све наведено представља тоталну негацију националне безбедности грађана и држава.

Оно на чему посебно морамо радити приликом развоја политичке културе јесте развој дијалога и толеранције. Ђуро Шушњић бавећи се дијалогом каже да је дијалог „разговор двојице или више слободних људи, који хоће да размене ставове о за њих важном питању, на које дају различите одговоре, како би, у равноправним условима, дошли до одговора којим би обојица, или сви били задовољни“.²²⁾

Политичког дијалога нема тамо:²³⁾ где је мерило истине моћ; где се политичке одлуке доносе у уским круговима политичких елита; где се грађани претварају у масу; где не постоји сарадња између грађана и где их не повезују универзалне вредности: слобода, равноправност, солидарност, пријатељство, љубав; где се подстичу верски, национални, расни, класни и други сукоби; где политичари користе право на грешку (право на грешку у политици не постоји – онај ко греша мора да одговара); где политичари манипулишу грађанима; где политичари пропагандом шире лоша осећања (завист, мржњу, пакост) и лоша стања (страх, стрепњу, панику, лукавство); где се у политичком животу девалвирају речи и језик (када иза изговорених речи нема дела и значења, већ обмане и лажи); где се у политици обећава, а обећања се не остварују; где влада политика тлачитеља и тлачених, моћних и немоћних (и када се разговара у таквој политици се не води дијалог, већ се најчешће одмеравају лукавства, преваре, довитљивост и лажи – то је *разговор* обмањивача и обманутих) и где сви говоре а нико никога не чује (то је брбљаоница, а не политичка заједница).

Тек када отклонимо све ове недостатке можемо рећи да у неком политичком систему постоји политичка култура. Све дотле не можемо говорити о постојању модерних демократски политичких система, где бити различит не значи уједно и бити лош. Без модерних, демократских политичких система неумесно је и говорити о националној безбедности или безбедности уопште.

21) Радослав Гаџиновић, „Појмовно одређење – дефинисање насиља“, *Српска политичка мисао*, стр. 147-164, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2008, стр. 160-161.

22) Шушњић, Ђуро, *Дијалог и толеранција*, Чигоја штампа, Београд, 1997, стр. 14.

23) Далиборка Уљаревић, „Значај и улога толеранције у демократском друштву“, *21 Прича и демократији*, група аутора, стр. 23-34, Центар за грађанско образовање, Подгорица, 2005, стр. 27.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Као што смо већ поменули, појам националне безбедности лако је дефинисати. Оно што није лако, а везано је уз националну безбедност, јесте обезбедити је. Мора се првенствено радити на оплемењавању друштва у целисти, политичком описмењавању цивилног дела друштва и на утирању пута демократских начела у циљу творења политичког система, оног истог, демократског који и јесте основни фактор стабилности држава и који националну безбедност може да обезбеди.

У овом раду смо желели да укажемо на комплексност употребне вредности појма национална безбедност, на тешкоћу њене имплементације и лакоћу када је стварна и постојећа. Нарочито на Балкану који представља простор чија је историја обележена многобројним ратовима који су умногоме обележили његову судбину. Уколико занемаримо целокупну претходну историју балканских народа, што је више него немогуће, и погледамо *блиску прошлост* само наше земље, тј. период после 2000. године, може се видети сва нестабилност која је чест пратилац балканске стварности.

Наша земља је мењала име, границе, губила територију... Само на основу тог једног кратког периода историје може се стећи груба слика о томе са којим се све изазовима среће изградња једног стабилног политичког система на балканским просторима. Та изградња мора водити рачуна и о развоју културе мира и сарадње на читавом Балкану, која ће у комбинацији са регионалном и европском интеграцијом коначно донети мало „досаднију историју” на нашим просторима. Можда тек у тој „досаднијој историји“ осетимо стабилну националну безбедност која је потребна не само нама, грађанима већ и политичком систему као таквом.

Имајући у виду речено, закључујемо да се национална безбедност може дефинисати, у ужем и ширем смислу. Под националном безбедношћу у ужем смислу речи подразумева се стање заштићеног, слободног, стабилног и извесног постојања, функционисања и развоја једне државе (земље). Ако се и овде послужимо и једном негативном дефиницијом, могли бисмо да кажемо да се под националном безбедношћу, у ужем смислу речи, подразумева стање у којем нема озбиљних претњи и опасности за опстанак једне државе, за њену независност, територијалну целокупност и уставно-правни поредак, као и за живот, права и слободе њених

грађана и здраву животну средину (стање неуgroжености или безопасности).²⁴⁾

С обзиром, пак, на неспорну чињеницу да на то изузетно важно и пожељно стање утиче читаво мноштво различитих чинилаца и околности објективне и субјективне природе, национална безбедност у ширем смислу речи може се дефинисати као свеукупност објективних и субјективних чинилаца и околности (чињеница, односа, процеса, организација, институција и активности) од којих зависи опстанак, функционисање, развој и друге битне вредности једне државе (њена независност, територијална целокупност, уставно-правни поредак, живот, права и слободе њених грађана и здрава животна средина). Иако многи од тих чинилаца и околности могу да делују на националну безбедност и позитивно и негативно, овде се мисли, пре свега, на оне који делују позитивно, односно на оне који доприносе достизању и очувању безбедности. Они чиниоци и околности који доводе до угрожавања опстанка и функционисања државе могу се укључити у дефиницију небезбедности, као супротности безбедности.²⁵⁾

И на крају, када се ради о политичким системима уопште морамо стално имати на уму да они треба да служе остварењу добробити грађана, а не да постоје независно од њих и да служе пуком задовољавању интереса оних који су на власти.²⁶⁾

ЛИТЕРАТУРА

- Baldwin David: "The Concept of Security", *Review of International Studies*, Vol 23, No 1 1997.
- Бутиган Вјекослав, „Трансформација политичких система на Балкану”, *Културни и етнички односи на Балкану – могућности регионалне и европске интеграције*, Филозофски факултет, Ниш, 2006.
- Гаћиновић Радослав, „Класификација безбедности“, у НБП – Београд, *Криминалистичко-полицијска академија*, Београд, бр. 2/2007.
- Гаћиновић Радослав, „Појмовно одређење – дефинисање насиља”, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, 4/2008.
- Драгишић Зоран, „Систем националне безбедности – покушај дефинисања појма“, *Војно дело*, бр. 1, Београд, 2009.
- Иваниш Жељко, Младеновић Мирослав, Драгишић Зоран, *Политички систем*, Филип Вишњић Београд, 2006.

24) Предраг Илић, *О дефинисању и дефиницијама националне безбедности*, Војно дело, 2012, стр. 138.

25) Исто

26) Миша Стојадиновић, „Изазови политичких система на Балкану”, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2010.

- Илић Предраг, „О дефинисању и дефиницијама националне безбедности“, *Војно дело*, лето 2012.
- Липман Волтер, *Америчка спољна политика*, Београд, 1946.
- Матић, Милан, Подунавац, Милан, *Политички систем*, Институт за политичке студије, Београд, 1995.
- Радоњић Радован, *Демократија*, Центар за грађанско образовање, Подгорица, 2004.
- Резолуција УН, 1974.
- Стратегија националне безбедности Републике Србије, Београд, 2009.
- Стојадиновић Миша, „Изазови политичких система на Балкану“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2010.
- Уљаревић Далиборка, „Значај и улога толеранције у демократском друштву“, *21 Прича и демократији*, група аутора, Центар за грађанско образовање, Подгорица, 2005.
- Cohen Richard and Mihalka Michael: *Cooperative Security: New Horizons for International Order*, George C. Marshall Center, 2005.
- Conception de la sécurité*, Série d'études 14, Publication des Nations Unise, 1986, A/40/533.
- Шушњић Ђуро, *Дијалог и толеранција*, Чигоја штампа, Београд, 1997.

Resume

This paper analyzes the problem of defining the concept of national security, national security policy based on democratic principles of the country and the political system as the main factor of the state stability and national security of the community. First, the authors discuss about the concept of security in general and define security in general and practical sense of the word. In the second part, the authors emphasize that political system was and still is one of the most important element of national security along with state.

Key words: *national security, political system, stability, democratic order*

---

* Овај рад је примљен 22. октобра 2013. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 26. новембра 2013. године.